

kodeksa ponašanja nego je imao i snažan osjećaj za važnost obrane područja koja su pripadala njegovu narodu te se nije dao iskoristiti od političkih elita kojima interesi vlastitoga naroda nisu bili na prvome mjestu. Tekst Željka Holjevca »Svetozar Borojević: O ratu protiv Italije« donosi kratak prikaz feldmaršalove knjižice koju je napisao na traženje nekih članova izaslanstva Kraljevstva Srba, Hrvata i Slovenca na Mirovnoj konferenciji u Parizu (1919.). Već je u članku P. Svoljšak navedeno kako je došlo do objave toga spisa na slovenskom i hrvatskom jeziku (str. 38.). Borojević je argumentirano dokazao da austro-ugarska vojska pod njegovim zapovjedništvom nije poražena na bojnome polju te da Italija ne može za diplomatskim stolom svoje teritorijalne pretenzije poduprijeti vojničkim uspjehom. Činjenica da mu je rad objavljen govori u prilog ocjeni P. Svoljšak da je Borojević »u nekom smislu« doživio vojničku rehabilitaciju. U radu Tomislava Aralice »Sablja feldmaršala Borojevića« donose se zanimljivosti vezane uz počasnu sablju koju su mu na sočanskoj bojišnici darovali podčinjeni časnici. Članak Ivana Mirkovića »Feldmaršal Svetozar Borojević od Bojne (* Mečenčani, 13. XII. 1856. — † Klagenfurt, 23. V. 1920.) na medaljama« iznosi pregled podataka o medaljama, plaketama i značkama s Borojevićevim likom koje govore o feldmaršalovoj neprijepornoj popularnosti. Ovaj koristan prilog donosi i niz pojednosti koje ne susrećemo u ostalim dijelovima Zbornika pa tako, primjerice, više doznajemo o podjeli plemstva s predikatom »od Bojne« ili o ugledu koji je Borojević uživao kod vladara Franje Josipa I. što mi se čini osobito važnim uzme li se u obzir da su visoki vojni krugovi imali važnu ulogu prigodom njegova dolaska na prijestolje.

Osim izlaganja sa skupa, Zbornik donosi tri priloga. Prvi prilog, »Pisma vojskovođe Svetozara Borojevića, 1912.—1920.«,

za objavljivanje su priredili Milan Pojić i Danijela Marjanić. Riječ je o vrijednoj ostavštini koja nam daje uvid u razmjenu mišljenja i dojmova između Borojevića i njegova pobočnika i prijatelja Slavka Kvaternika. Korespondencija otkriva razmišljanja o »ratnim igrama« prije rata, za njegova trajanja i u poraću. U njima će obilježiti podatke pronalazi istraživači »svakodnevice« koji će, između ostaloga, doznati da je Borojević nosio cipele *Chevreu* te da je nakon sloma Monarhije želio držati novac u banci u Ljubljani. Ona ujedno bacaju više svjetla na pojedinosti iz obiteljskog života: od spomena tragično poginulog Borojevićeva sina jedinca i Kvaternikova Didija (Eugena) do promjena nakon 1918. kada je feldmaršal nasilno izbrisan iz sjećanja naroda. Za razliku od Borojevića budućí maršal Kvaternik uspio je privremeno prijeći na pobjedničku stranu, što nije utjecalo na njihovo dopisivanje. Nije na odmet dodati da će epizoda sa Soče pratiti Kvaternika i kasnije. Za vrijeme Nezavisne Države Hrvatske talijanski mu saveznik nije rado zaboravio kako im je nekada s feldmaršalom »zadavao muke«, a na suđenju poslije Drugoga svjetskog rata neće mu biti od pomoći ni braniteljeve riječi da je bio »osobiti suradnik Srbina Borojevića«. Drugi prilog autorskog dvojca Josip Prgomet i Marino Manin donosi minuciozno istraživanje recepcije Borojevića u »hrvatskoj, južnoslavenskoj i europskoj« biografskoj leksikografiji. Autori polaze od pretpostavke »da su enciklopedijske natuknice refleksija duha vremena« što potkrepljuju raščlambom više natuknica o Borojeviću. Treći prilog je razgovor Tomislava Šulja s Nedom Prpić, koja je zbog odličnih odnosa svoje obitelji s obitelji Kvaternik poznavala i Borojevićevu udovicu Leontinu (Tante Leo). Prema njezinim riječima »Nesretnog feldmaršala su svi jako cijenili i uvažavali kao iznimno pametnog čovjeka. Uz to, njegove su zasluge za obranu Slovenije, a bu-

demo li iskreni i Hrvatske, dakle buduće Jugoslavije, bile od neprocjenjivog značaja. Ostao je sam i odbačen; s jedne strane većina se vojnih lica nije niti morala brinuti o tuđim problemima, a s druge je on naprosto bio crvena krpa za ideologe jugoslavenske ideje. Ostao je bez ikakvih primanja, pristupa vlastitim financijskim sredstvima, pa čak i bez osobnih stvari koje su mu u Sloveniji zaplijenili« (str. 188.).

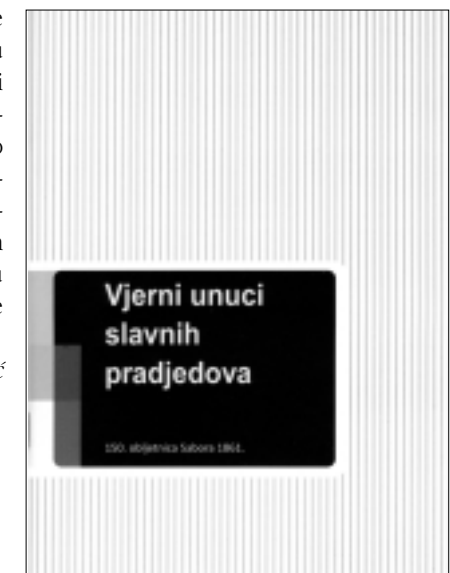
Poštujući činjenicu da hrvatska historiografija ne funkcionira besprijekorno, čini mi se da su rezultati Zbornika solidni i korisni. Takvoj je ocjeni pridonijela i čvrsta urednička ruka dr. sc. M. Manina, koji se potrudio uz spomenute tekstualne nadopune uvrstiti i raznolik slikovni materijal. Naslovnicu Zbornika krase Borojevićev portret slikara Oskara Brucha. Iz feldmaršalovih mirnih očiju kao da izbija duh tradicionalnoga hrvatskog graničara koji hrabro ratuje bez obzira na to što mu maršalske zvjezdice na ovratniku odore neće osigurati poslijeratni mir.

Na kraju, budimo još malo kritični i recimo koji bi bili nedostaci Zbornika. Ponajprije osjeća se nedostatak uvida u Borojevićevo vojevanje na Istočnom bojištu. Da je sve manje financijskih sredstava vidi se i u relativno lošoj kvaliteti tiskarskog papira i grafičkom izgledu teksta. Šteta je što Zbornik nema kazalo osobnih imena jer bi ono čitatelju omogućilo lakše snalaženje u tekstu. No, svi navedeni nedostaci ne umanjuju vrijednost ovog zbornika, koji je barem djelomično bacio novo svjetlo na jednu znamenitu osobu iz nedavne hrvatske ratne povijesti.

• Stjepan Matković

Vjerni unuci slavni pradjedova: 150. obljetnica Sabora 1861., urednik Stjepan Čosić, Hrvatski državni arhiv, Zagreb, 2011., 36 str.

U povodu obilježavanja jednoga od najvažnijih datuma u povijesti modernoga hrvatskog parlamentarizama, Hrvatski državni arhiv reagirao je postavljanjem prigodne izložbe o Saboru iz 1861. i pratećim katalogom. Autor je izložbe i svih pridruženih tekstova Ladislav Dobrica, koji se već s uspjehom okušao u predavljanju sličnih događaja vezanih uz neke druge datume iz hrvatske prošlosti. Katalog se sastoji od dvanaest cjelina razvrstanih prema kronološkom i tematskom ključu. Tako se nižu jezgroviti opisi stanja od ponovne uspostave ustavnosti nakon ukidanja proturječnoga i u konačnici neuspješnog neoapsolutizma, zasjedanja banske konferencije do saziva i raspuštanja hrvatskog Sabora. Autor je vrlo dobro istaknuo ključne događaje u radu saborskih zastupnika. Sažeto i informativno prikazao je značenje napora uložene

nih za postizanje tadašnjih nacionalnih ciljeva. Ukazao je na važnost teritorijalnog pitanja, izgradnju kulturne koncepcije nacije i odnosa prema kruni i središnjim ustanovama Carstva. S pravom su najviše naglašena različita stajališta zastupnika o uređenju odnosa s Austrijom i Ugarskom, koje su imale premoć u državnoj zajednici. Na kraju kataloga objavljeno je autorovo zaključno mišljenje kojim je potvrđena dosadašnja historiografska ocjena o važnosti Sabora iz 1861. za ulazak Hrvata u moderno doba i sazrijevanje kolektivnog mišljenja u nacionalnom duhu koji će dugoročno voditi ostvarenju ideala o nacionalnoj slobodi. Simpatična je autorova nakana da istakne intelektualne kvalitete sabornika prije 150 godina, što nas neminovno navodi na zaključak da u povijesti ne teče sve prema očekivanjima teorije progresa. Utjeha nam može biti činjenica da je onodobni Sabor djelovao u okruženju za koje se može slobodno reći da je bio Europa u malom. Možda suvremeni veliki europski kišobran potakne stvaranje jednog intelektualno snažnoga parlamenta.

U katalogu su se, nažalost, potkrale i neke manje pogreške. Primjerice, netočan je podatak, vjerojatno preuzet iz historiografske literature, o četvorici zastupnika grada Zagreba koji su podnijeli zaseban prijedlog o uređenju državno-pravnih odnosa između Trojedne Kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije i Ugarske (str. 12). Faksimil u katalogu (str. 13) naime zorno pokazuje da su prijedlog potpisala petorica zagrebačkih zastupnika. Korektorskom je oku promaknuo »tipfeler« kojim je zagrebački list *Pozor* postao —*Prozor* (str. 34). Još je za primijetiti da je rastavljanje riječi na kraju redaka ponešto zbunjujuće jer na mjestima prijeloma nisu umetnute odgovarajuće crtice.

Hrvatskom državnom arhivu i autoru kataloga treba čestitati jer su pokazali kako

se i danas može imati kvalitetan odnos prema važnim razdobljima parlamentarne prošlosti. Hrvatski Sabor iz 1861. pokazao je kako su narodni zastupnici bez obzira na stranačku pripadnost znali čuvati stara ustavna prava u višenacionalnoj Habsburškoj Monarhiji. Uvođenje većih izbornih prava neizbježno je vodilo prema bujanju različitih političkih gledišta i poticanju parlamentarne borbe koja ipak nije zanemarivala rodoljubna razmišljanja i povlačenje brojnih poteza u obranu legitimiteta osporavanih prava.

Katalog je opremljen nizom faksimila koji čitatelju predočuju temeljne dokumente Sabora, a uvršten je i portret bana Josipa Šokčevića. Šteta je što izdavač nije imao više novčanih sredstava jer bi s više ilustrativnih priloga katalog dobio na vrijednosti, pa bi ga, primjerice, srednjoškolci i studenti mogli koristiti kao relevantnu literaturu za pisanje maturalnih i seminarskih radova iz hrvatske povijesti 19. stoljeća.

• *Stjepan Matković*

PIJAR

DODATAK